

Work schedules, childcare and well-being

Essays on the associations between modern-day job characteristics, childcare arrangements and the well-being of parents and children

Melissa Verhoef

Manuscript committee:

Prof. dr. M. A. G. van Aken (Utrecht University)

Prof. dr. J. de Haan (Erasmus University Rotterdam / Netherlands Institute for Social Research)

Prof. dr. E. S. Kluwer (Radboud University Nijmegen / Utrecht University)

Prof. dr. J. Plantenga (Utrecht University)

Dr. M. A. Yerkes (Utrecht University)

This dissertation has been funded by a Research Talent Grant (406-13-051) of the Netherlands Organisation for Scientific Research (NWO).

Cover Ferdinand van Nispen, Citroenvlinder DTP & vormgeving

Printed by GVO drukkers & vormgevers B.V. | Ponsen & Looijen

ISBN 978-90-393-6739-1

© 2017 **Melissa Verhoef**

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage or retrieval system, without permission in writing from the author. The copyright of the articles that have been accepted for publication or that already have been published, has been transferred to the respective journals.

WORK SCHEDULES, CHILDCARE AND WELL-BEING

Essays on the associations between modern-day job characteristics,
childcare arrangements and the well-being of parents and children

WERKSCHEMA'S, KINDEROPVANG EN WELZIJN

Essays over de verbanden tussen hedendaagse baankenmerken,
kinderopvangarrangementen en het welzijn van ouders en kinderen

(met een samenvatting in het Nederlands)

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Universiteit Utrecht op gezag van de rector magnificus,
prof. dr. G. J. van der Zwaan, ingevolge het besluit van het
college voor promoties in het openbaar te verdedigen
op 19 mei 2017 des middags te 2.30 uur

door

Melissa Verhoef

geboren op 29 september 1990
te Zwolle

Promotor: Prof. dr. ir. A. G. van der Lippe

Copromotor: Dr. A. Roeters

Nederlandse samenvatting
(Summary in Dutch)

Steeds meer vrouwen kiezen er na de geboorte van kinderen voor om te blijven werken. Daarom moeten ouders van nu opvang voor hun kinderen regelen. Ouders kunnen hierbij kiezen uit formele opvang, die wordt verzorgd door beroepskrachten (Zinsser, 2001), en informele opvang, die wordt verzorgd door familieleden of vrienden (Duncan, Edwards, Reynolds, & Alldred, 2004). Het regelen van kinderopvang kan echter een uitdaging zijn voor werkende ouders. Dit blijkt uit verschillende krantenartikelen, bijvoorbeeld uit het artikel van Nelleke Koops (2015) in het *NRC Handelsblad*, waarin zij de ervaringen van ouders bij het regelen van de kinderopvang als een gepuzzel omschreef. Ook schreef professor Bevelander (2016) in *de Volkskrant* dat het problematisch is voor werkende moeders dat de formele kinderopvang duur is en beperkt in openingstijden. Hoewel informele kinderopvang flexibeler is, kan het regelen hiervan ook ingewikkeld zijn, bijvoorbeeld omdat familieleden of vrienden zelf ook moeten werken (Chaudry, 2004). Hier komt nog bij dat niet iedereen positief staat tegenover kinderopvang, zeker voor jonge kinderen (Merens & Van den Brakel, 2014), wat het regelen van de juiste kinderopvang nog lastiger kan maken voor ouders.

Voor sommige ouders is kinderopvang makkelijker te regelen dan voor andere ouders. Hierbij zijn de baankenmerken van werkende ouders belangrijk. Zo werkt een stijgend aantal werknemers buiten kantoortijden, oftewel tijdens de avond, nacht of het weekend (Bünning & Pollmann-Schult, 2016; Liu, Wang, Keesler, & Schneider, 2011). Zulke werktijden kunnen het extra lastig maken voor ouders om formele kinderopvang te regelen, bijvoorbeeld vanwege de beperkte openingstijden. Verder heeft de toename van flexibiliteit ervoor gezorgd dat de manier van werken is veranderd (Kelliher & Anderson, 2010; Peters, Den Dulk, & Van der Lippe, 2009). Zo kunnen werknemers bijvoorbeeld hun werktijden (deels) zelf bepalen of thuiswerken. De flexibiliteit van de kinderopvangsector is echter beperkt (Cloin, Schols, Van den Broek, & Koutamanis, 2010), waardoor het problematisch kan zijn voor ouders met flexibele werktijden om kinderopvang te regelen. Hoewel eerder onderzoek heeft laten zien hoe dergelijke baankenmerken samenhangen met hoe ouders zelf voor hun kinderen zorgen (Carriero, Ghysels, & Van Klaveren, 2009; Täht & Mills, 2012), blijft het onduidelijk hoe werk buiten kantoortijden, flexibele werktijden en thuiswerken samenhangen met de mogelijkheden en beperkingen die ouders tegenkomen als zij de opvang van hun kinderen uitbesteden aan derde partijen.

Omdat het regelen van kinderopvang een dagelijkse bezigheid is voor veel families, kan de manier waarop ouders dit doen zowel ouders als kinderen beïnvloeden. Wat kinderen betreft is er een publiekelijk en wetenschappelijk debat gaande (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2016; Tavecchio, 2015; Wentse, 2015). In dit debat noemen de voorstanders van formele kinderopvang de positieve effecten op de cognitieve ontwikkeling van kinderen (bijv. Votruba-Drzal, Coley, Koury, Miller, 2013; Weiland & Yoshikawa, 2013), terwijl de tegenstanders waarschuwen voor een toename in probleemgedrag (bijv. Belsky, Burchinal, McCartney, Vandell, Clarke-Stewart, & Owen, 2007; Loeb, Bridges, Bassok, Fuller, & Rumberger, 2007). Wat ouders betreft is er weinig eerder onderzoek gedaan. Hoewel kinderopvang vanuit een beleidsperspectief wordt gezien als een bron van steun (Hegewisch & Gornick, 2011), kan het regelen van kinderopvang stressvol zijn voor ouders, helemaal als zij meerdere kinderen hebben die naar verschillende vormen van opvang gaan (Belle, 2006).

Hoewel eerder onderzoek al wat licht heeft geworpen op hoe het werk van ouders, kinderopvang en het welzijn van ouders en kinderen samenhangen, blijven er meerdere vragen

onbeantwoord. Dit komt onder andere doordat eerder onderzoek zich voornamelijk heeft gericht op moeders (Han, 2004; Presser, 2003), terwijl de behoefte aan kinderopvang bepaald wordt door de werkschema's van beide ouders. Ook weten we niet goed hoe de baankenmerken van ouders samenhangen met hun gebruik van formele en informele kinderopvang, omdat eerder onderzoek zich heeft beperkt tot de zorg die ouders zelf aan hun kinderen geven. Er is dus een focus nodig op zowel de kinderopvang die ouders zelf verzorgen, als het gebruik van formele en informele kinderopvang. Deze vormen van kinderopvang worden in dit proefschrift gezamenlijk met de term kinderopvangarrangement aangeduid. Verder bestaat er nog onduidelijkheid over hoe de manier waarop werkende ouders kinderopvang regelen ouders en kinderen beïnvloedt. De centrale onderzoeksvraag van dit proefschrift is daarom: *In hoeverre zijn bedendaagse baankenmerken gerelateerd aan kinderopvangarrangementen en in welke mate hangt de combinatie van het werk van ouders en kinderopvangarrangementen samen met het welzijn van ouders en kinderen?*

In de vijf empirische hoofdstukken van dit proefschrift heb ik verschillende onderdelen van deze hoofdvraag onderzocht. Hieronder volgt een samenvatting van deze hoofdstukken, waarin ik de theorie en de belangrijkste bevindingen van deze hoofdstukken beschrijf. Vervolgens zal ik enkele algemene conclusies trekken, waarbij ik ook aandacht zal besteden aan de beperkingen van dit proefschrift en enkele suggesties zal geven voor vervolgonderzoek.

Werkschema's en kinderopvang in Finland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk

De toename van het aantal werknemers dat buiten kantoortijden werkt heeft gezorgd voor een toename van studies die de gevolgen hiervan voor het familieleven onderzoeken, voor bijvoorbeeld de relatiekwaliteit tussen ouders of de interactie tussen ouders en kinderen (Liu et al., 2011; Täht & Mills, 2012). Er bestaat echter weinig onderzoek over de gevolgen van werk buiten kantoortijden voor de manier waarop ouders de opvang van hun kinderen regelen. Het eerste empirische hoofdstuk, hoofdstuk 2, draaide daarom om de samenhang tussen de werkschema's van ouders en hun gebruik van kinderopvang. Ik heb dit onderzocht in drie landen die verschillen in hun beleid en normen wat betreft betaald werk en kinderopvang, namelijk Finland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk (León, 2005; Mandel & Semyonov, 2006).

Er zijn een aantal studies die kijken naar kinderopvang vanuit een landenvergelijkend perspectief, maar deze studies richten zich enkel op verschillen in het gebruik van formele opvang (bijv. Kröger, 2010; Mamolo, Coppola, & Di Cesare, 2011). In hoofdstuk 2 heb ik echter zowel formele als informele kinderopvang bestudeerd. Ook heb ik in dit hoofdstuk gekeken naar verschillen in het aantal soorten opvang dat ouders gebruikt en de uren die kinderen hier op een gemiddelde werkdag doorbrengen. Ik heb drie verschillende typen verwachtingen geformuleerd. Het eerste type verwachtingen draaide om de samenhang tussen werkschema's en kinderopvang. Hiervoor keek ik naar het type werkschema van ouders (binnen of buiten kantoortijden), het aantal werkuren en de mate waarin het werkschema veranderde. Zo verwachtte ik dat ouders die buiten kantoortijden werken minder gebruik zouden maken van formele kinderopvang, vanwege het gebrek aan opvangmogelijkheden tijdens deze uren (Presser, 2003). Het tweede type verwachtingen draaide om de verschillen tussen landen, waarbij ik bijvoorbeeld verwachtte dat Britse kinderen de meeste uren in informele opvang doorbrengen, omdat formele opvang in het Verenigd Koninkrijk duur en complex is (Fagan & Norman, 2012). Het derde type verwachtingen draaide om de combinatie van baankenmerken en landverschillen. In tegenstelling

tot Nederland en het Verenigd Koninkrijk kent Finland een groot aantal kinderopvangcentra dat dag en nacht open is (Plantenga & Remery, 2009). Daarom verwachtte ik bijvoorbeeld dat de samenhang tussen werk buiten kantoortijden en het gebruik van formele opvang het zwakst was in Finland.

Om deze verwachtingen te toetsen heb ik gebruik gemaakt van nieuwe data die mede speciaal voor dit proefschrift zijn verzameld. De ‘Families 24/7’ dataset bevat gegevens over Finse, Nederlandse en Britse ouders met kinderen tussen de 0 en 12 jaar oud. De resultaten van dit hoofdstuk lieten ten eerste zien dat werk buiten kantoortijden inderdaad samenhangt met een kleinere kans om formele kinderopvang te gebruiken. Deze samenhang was sterker in Nederland dan in Finland. Hoewel dit kan komen door een gebrek aan formele opvang buiten kantoortijden (Strazdins, Clements, Korda, Broom, & D’Souza, 2006), kan het ook zijn dat ouders bewust kiezen voor werk buiten kantoortijden, omdat dit hen in staat stelt om zelf voor de kinderen te zorgen (Presser, 2003). Ten tweede bleken ouders een grotere kans te hebben om formele kinderopvang te gebruiken als zij meer uren werkten. Deze samenhang was zwakker in Nederland en het Verenigd Koninkrijk dan in Finland. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het gebruik van formele opvang minder geaccepteerd is in de eerste twee landen (Fagan & Norman, 2012; Merens & Van den Brakel, 2014). Ten derde hadden Britse ouders met een werkschema dat regelmatig veranderde een kleinere kans om informele opvang te gebruiken dan Finse ouders. Hoewel informele opvang flexibeler is (Bakker & Karsten, 2013), is deze flexibiliteit niet onbegrensd, bijvoorbeeld omdat grootouders of vrienden zelf moeten werken (Chaudry, 2004). Dit kan verklaren dat een werkschema dat regelmatig verandert het lastig maakt om informele opvang te regelen. Doordat Finse ouders minder gebruik maken van informele kinderopvang dan Britse ouders, was de samenhang tussen de mate waarin het werkschema verandert en het gebruik van informele opvang waarschijnlijk zwakker in Finland.

Tweeverdieners en kinderopvangarrangementen

Eerder onderzoek naar de samenhang tussen de werkschema’s van ouders en hun kinderopvangarrangementen heeft zich vaak gericht op één ouder binnen de familie: de moeder (Han, 2004; Presser, 2003). In hoofdstuk 3 heb ik echter beargumenteerd dat de mogelijkheden en beperkingen die ouders tegenkomen bij het regelen van de opvang van hun kinderen afhangt van de werkschema’s van beide ouders. Dit hoofdstuk richtte zich daarom op tweeverdieners en vergeleek ouders met verschillende combinaties van werkschema’s. Hierbij lag de nadruk op de tijd waarop ouders werken (binnen of buiten kantoortijden), de mogelijkheid tot flexibele werktijden en de mogelijkheid tot thuiswerken. Dit hoofdstuk bouwde verder voort op eerder onderzoek door onderscheid te maken tussen mannen en vrouwen. Ook heb ik in dit hoofdstuk alle vormen van kinderopvang die ouders kunnen gebruiken onderzocht, waar eerder onderzoek zich vooral richtte op de zorg die ouders zelf aan hun kinderen geven (Carriero et al., 2009; Täht & Mills, 2012). Omdat ouders verschillende vormen van opvang tegelijkertijd beschouwen (Leslie et al., 2000), heb ik zowel de zorg die zij zelf aan hun kinderen geven, als hun gebruik van formele en informele opvang bestudeerd.

Om verwachtingen te formuleren over de manier waarop ouders de zorg voor hun kinderen regelen, heb ik in hoofdstuk 3 een overzicht gemaakt van de verschillende mogelijkheden en beperkingen die ouders met verschillende werkschemacombinaties

tegenkomen. Ik verwachtte bijvoorbeeld dat de mate waarin tweeverdieners zelf voor hun kinderen zorgen het hoogst zou zijn als één van beide ouders buiten kantoortijden werkt, omdat deze combinatie van werkschema's weinig overlap in werkuren heeft (Lesnard, 2008). Wat betreft het gebruik van formele opvang verwachtte ik onder andere dat dit het hoogst zou zijn onder ouders die de mogelijkheid hebben tot flexibele werktijden of thuiswerken, omdat deze baankenners ouders in staat stellen om hun werkverplichtingen aan te passen aan het schema van de kinderen (Byron, 2005; Osnowitz, 2005). Omdat ouders die beide buiten kantoortijden werken flexibele opvang nodig hebben tijdens de avonden en nachten (Kimmel & Powell, 2006), verwachtte ik verder dat deze koppels het meest gebruik maken van informele opvang. Als laatste verwachtte ik dat de werkschema's van moeders sterker zouden samenhangen met kinderopvangarrangementen dan die van vaders, omdat moeders vaker verantwoordelijk zijn voor het regelen van het familieleven (Craig & Powell, 2011).

In hoofdstuk 3 heb ik gebruik gemaakt van recente Nederlandse data van het 'Krimp in Kinderopvang' project, die zijn verzameld door het Sociaal Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. Deze data bevatten gegevens over zowel ouders van wie het eerste kind recentelijk is geboren, als ouders van wie het eerste kind recentelijk vier jaar is geworden. De resultaten van dit hoofdstuk lieten zien dat koppels waarin één of beide ouders buiten kantoortijden werkten zowel minder formele als informele kinderopvang gebruikten. Ook zorgden deze koppels meer zelf voor hun kinderen, vergeleken met koppels waarin beide ouders binnen kantoortijden werkten. Het lagere gebruik van informele opvang was verrassend, aangezien dit in tegenstelling is tot bevindingen van eerder onderzoek uit het buitenland (Han, 2004; Presser, 2003). Verder lieten de resultaten zien dat ouders die thuiswerkten meer zelf voor hun kinderen kunnen zorgen, terwijl er geen bewijs werd gevonden voor de mogelijkheid tot flexibele werktijden. Tot slot bleken er, zoals verwacht, inderdaad verschillen te zijn tussen mannen en vrouwen: koppels waarin de moeder buiten kantoortijden werkte zorgden meer zelf voor hun kinderen dan koppels waarin de vader buiten kantoortijden werkte.

Werkschema's en mentaal welzijn: Maakt het gebruik van kinderopvang een verschil?

Vanaf hoofdstuk 4 werd in dit proefschrift gekeken naar hoe de combinatie van werkschema's en kinderopvangarrangementen samenhangt met het welzijn van ouders en kinderen. In hoofdstuk 4 lag de nadruk op ouders. Eerder onderzoek heeft een onduidelijk beeld gegeven over de invloed van werk buiten kantoortijden op het welzijn van ouders. Aan de ene kant zijn er studies die laten zien hoe dit werk leidt tot slechter lichamelijk en mentaal welzijn (Barnett, Gareis, & Brennan, 2008; Jamal, 2004; Press, Fagan, & Bernd, 2006) en huwelijksproblemen (Perry-Jenkins, Goldberg, Pierce, & Sayer, 2007; Presser, 2003). Aan de andere kant zijn er ook geluiden dat werk buiten kantoortijden voor minder psychologische problemen en meer tevredenheid zorgt (bijv. Liu et al., 2011). In dit hoofdstuk legde ik uit hoe het gebruik van kinderopvang hier een verklaring voor kan zijn. Verder kende dit hoofdstuk, net als hoofdstuk 3, een focus op tweeverdieners. Hierdoor kon ik niet alleen man-vrouw verschillen onderzoeken, maar ook bestuderen in hoeverre ouders beïnvloed worden door het werkschema van hun partner (Gareis, Barnett, & Brennan, 2003).

Het regelen van kinderopvang zal naar verwachting relatief gemakkelijk gaan voor koppels waarin één van beide ouders buiten kantoortijden werkt. Dit komt doordat zowel eerder

onderzoek als de resultaten van hoofdstuk twee laten zien dat ouders die buiten kantoortijden werken meer zelf voor hun kinderen kunnen zorgen (Presser, 2003; Täht & Mills, 2012). Omdat deze ouders weinig behoefte hebben aan kinderopvang, verwachtte ik dat het mentale welzijn van deze koppels het hoogst zou zijn. Voor ouders die beide binnen kantoortijden werken verwachtte ik dat zij zich meer schuldig zouden voelen over het gebruik van opvang en meer zouden piekeren over de kwaliteit hiervan (Barnett & Gareis, 2006; Reynolds & Aletraris, 2007; Uttal, 2002), vanwege hun hogere gebruik van kinderopvang, met een lager mentaal welzijn als gevolg. Ouders die beide buiten kantoortijden werken komen naar verwachting de meeste problemen tegen met het regelen van kinderopvang (Strazdins et al., 2006), waardoor ik voorspelde dat hun welzijn het laagst zou zijn.

Er zijn ook ouders die geen kinderopvang gebruiken, bijvoorbeeld omdat ze dit niet willen of geen geschikte opvang kunnen vinden (Han, 2004; Rutter & Evans, 2011). Omdat dit betekent dat deze ouders de zorg voor kinderen niet met anderen kunnen delen en deze zorg moeten combineren met werkverplichtingen, kan dit schadelijk zijn voor het welzijn van ouders (Perry-Jenkins et al., 2003). Ik verwachtte dat deze negatieve effecten voor het mentale welzijn beperkt zouden zijn onder ouders die beide binnen kantoortijden werken, omdat zij hun avonden en weekenden met het gezin kunnen doorbrengen (Verhoef & Roeters, 2015; Zuzanek, 2006). Koppels waarin één of beide ouders buiten kantoortijden werken kunnen dit echter niet (Bianchi, 2000; Heymann & Earle, 2001; Lesnard, 2008), waardoor zij naar verwachting het laagste mentale welzijn zouden hebben. Als laatste verwachtte ik dat moeders sterker beïnvloedt zouden worden door het gebruik van kinderopvang, aangezien zij vaak verantwoordelijk zijn hiervoor (Craig, 2006; Moon & Hoffman, 2008).

Voor dit hoofdstuk heb ik gebruikt gemaakt van data van de NKPS, een project over familiebanden in Nederland dat onder andere gegevens bevat over ouders met kinderen tussen de 0 en 12 jaar. Uit de resultaten bleek dat, wanneer ouders kinderopvang gebruikten, het welzijn van vaders hoger was wanneer alleen zijzelf buiten kantoortijden werkten, vergeleken met koppels waarin beide ouders binnen kantoortijden werkten. Dit komt waarschijnlijk omdat deze vaders meer betrokken zijn bij de zorg van hun kinderen (Han, 2004; Täht & Mills, 2012), maar dat deze verantwoordelijkheid niet te hoog is vanwege het gebruik van opvang. Voor ouders die geen opvang gebruikten bleek het welzijn van moeders juist het laagst te zijn in koppels waarin alleen de vader buiten kantoortijden werkte. Als moeders zelf buiten kantoortijden werkten, was hun welzijn hoger, wat verklaard kan worden door de grotere mogelijkheden die deze moeders hebben om tijd met hun kinderen door te brengen (Han, 2004). Dit hoofdstuk laat daarom zien dat de samenhang tussen werkschema's en mentaal welzijn verschilt tussen mannen en vrouwen.

Het belang van de relatie tussen ouders en kinderopvangmedewerkers voor het welzijn van kinderen

Hoofdstuk 5 draaide om de vraag of de relatie tussen ouders en medewerkers van de kinderopvang positief samenhangt met het welzijn van kinderen. Hoewel eerder onderzoek heeft aangetoond dat een positieve relatie tussen ouders en leerkrachten gunstig is voor kinderen (Froiland & Davison, 2014; Sheridan, Bovaird, Glover, Garbacz, Witte, & Kwon, 2012), is deze samenhang niet onderzocht voor jongere kinderen. Verder is in dit hoofdstuk onderzocht of de

relatie tussen ouders en kinderopvangmedewerkers van groter belang is voor kinderen van ouders die buiten kantoortijden werken.

Door gebruik te maken van het ecologische systeemmodel van Bronfenbrenner (1979) heb ik beargumenteerd waarom de relatie tussen ouders en kinderopvangmedewerkers van belang is voor het welzijn van kinderen. Jonge kinderen brengen namelijk zowel thuis als op de kinderopvang veel tijd door, waardoor de verbinding tussen deze twee contexten belangrijk is. Door inzichten van Coleman (1990) te gebruiken over het belang van afstemming en communicatie in sociale relaties, heb ik uitgelegd dat ik verwacht dat betere communicatie tussen ouders en medewerkers van de kinderopvang kan leiden tot hoger welzijn van kinderen. Vervolgens heb ik gebruik gemaakt van literatuur over werk buiten kantoortijden om te beargumenteren dat het belang van deze relatie kan verschillen afhankelijk van het werkschema van ouders. Kinderen van ouders die buiten kantoortijden werken hebben namelijk vaak een lager welzijn dan kinderen van ouders die binnen kantoortijden werken (Gassman-Pines, 2011; Li et al., 2014; Strazdins et al., 2006). Naar verwachting zal een positieve relatie tussen ouders en kinderopvangmedewerkers daarom vooral belangrijk zijn voor kinderen van ouders die buiten kantoortijden werken.

Voor hoofdstuk 5 heb ik, net als in hoofdstuk 2, gebruik gemaakt van data van het 'Families 24/7' project, hoewel ik in dit hoofdstuk alleen de Nederlandse data heb gebruikt. De resultaten bevestigden de verwachting dat de relatie tussen ouders en medewerkers van de kinderopvang positief samenhangt met het welzijn van kinderen. Ik kon echter geen bewijs vinden voor de verwachting dat deze relatie vooral van belang is voor kinderen van ouders die buiten kantoortijden werken. Dit kan worden verklaard doordat de aanname dat het welzijn van kinderen wiens ouders buiten kantoortijden werken lager was dan het welzijn van kinderen wiens ouders binnen kantoortijden werken niet opging in dit hoofdstuk. Doordat in Nederland de rechten van werknemers die buiten kantoortijden werken beter beschermd zijn dan in andere landen (Täht, 2011), is het mogelijk dat de verschillen tussen ouders die binnen en buiten kantoortijden werken in Nederland beperkt zijn.

Kenmerken van kinderopvang en het welzijn van kinderen: Een landenvergelijkend perspectief

Het laatste empirische hoofdstuk, hoofdstuk 6, keek wederom naar het welzijn van kinderen, maar dit keer in een landenvergelijkend perspectief. Eerder onderzoek over de samenhang tussen formele kinderopvang en gevolgen voor kinderen heeft zich beperkt tot afzonderlijke landen. In dit hoofdstuk leg ik echter uit dat de samenhang tussen kenmerken van formele kinderopvang en het welzijn van kinderen kan verschillen tussen landen. Hierbij zijn verschillen in familie- en kinderopvangbeleid van belang, aangezien dit de kwaliteit van de formele kinderopvang kan beïnvloeden (Rigby, Ryan, & Brooks-Gunn, 2007). Opvang van hogere kwaliteit hangt namelijk samen met betere uitkomsten voor kinderen (Broekhuizen, Mokrova, Burchinal, & Garrett-Peters, 2016). Daarom vergeleek ik in dit hoofdstuk Nederland met Finland en het Verenigd Koninkrijk: drie landen met uiteenlopend familie- en kinderopvangbeleid. Ik heb hierbij drie kenmerken onderzocht, namelijk de hoeveelheid tijd die kinderen maandelijks doorbrengen in de formele opvang, wanneer op de dag (overdag of 's avonds/'s nachts) zij dit doen en naar hoeveel verschillende soorten formele opvang kinderen gaan.

In dit hoofdstuk heb ik uitgelegd op welke manier het beleid van een land de kwaliteit van de kinderopvang kan beïnvloeden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan wetten over het aantal kinderen dat een medewerker van de kinderopvang mag opvangen, of de opleiding die medewerkers voltooid moeten hebben. Verschillen tussen landen in de eisen hiervoor kunnen uiteindelijk leiden in verschillen in de kwaliteit van de opvang die kinderen krijgen (EIU, 2012), waarbij Finland het hoogst beoordeeld wordt. De kwaliteit van de formele opvang in het Verenigd Koninkrijk is iets lager, gevolgd door Nederland, hoewel alle drie landen in de top 10 staan wat betreft kwaliteit van de formele opvang (EIU, 2012). Deze verschillen in kwaliteit heb ik meegenomen in het formuleren van verwachtingen over de samenhang met het welzijn van kinderen. Zo verwachtte ik bijvoorbeeld dat meer uren in formele opvang het minst schadelijk zouden zijn in Finland, iets schadelijker in het Verenigd Koninkrijk en het meest schadelijk in Nederland.

Om mijn verwachtingen te toetsen heb ik wederom data gebruikt van het ‘Families 24/7’ project. De resultaten van dit hoofdstuk suggereren dat, zoals verwacht, meer uren in formele opvang schadelijker zijn in Nederland dan in het Verenigd Koninkrijk. Verder was het welzijn van Finse kinderen die ’s avonds of ’s nachts in de opvang verbleven lager dan dat van Britse kinderen. Hoewel dit in eerste instantie onverwacht was, bleken Finse kinderen vaker ’s nachts in de opvang te verblijven dan Britse kinderen. Eerder onderzoek heeft laten zien dat met name opvang tijdens de nacht schadelijk is voor kinderen (Anme & Segal, 2003; Boyd-Swan, 2015), wat kan verklaren waarom het welzijn van Finse kinderen lager was. Tot slot waren Britse kinderen die naar verschillende soorten formele opvang gingen slechter af dan Nederlandse kinderen. Dit was eveneens onverwacht, omdat de Britse opvang kwalitatief beter zou zijn dan de Nederlandse opvang (EIU, 2012). Britse kinderen gingen gemiddeld wel naar meer verschillende soorten formele opvang dan Nederlandse kinderen, wat dit verschil zou kunnen verklaren.

Conclusie en discussie

Door in mijn proefschrift te laten zien dat werk buiten kantoortijden niet per se schadelijk is voor families, kan ik dit type werkschema in een positiever daglicht zetten. Zowel eerder onderzoek als de heersende publieke opinie benoemt namelijk vooral de negatieve kanten van werk buiten kantoortijden. Zo wordt het namelijk als problematisch gezien dat ouders met dit type werkschema bijvoorbeeld geen gebruik kunnen maken van formele opvang (Presser, 2003; Strazdins et al., 2006). Mijn onderzoek laat echter de mogelijkheden zien die werk buiten kantoortijden ouders biedt: zij kunnen namelijk zelf meer voor hun kinderen zorgen. Toch is de kinderopvang ook voor deze ouders een belangrijk ondersteuningsmiddel en het gebruik hiervan hangt samen met het welzijn van ouders. De combinatie van werk buiten kantoortijden met het gebruik van kinderopvang bleek namelijk vooral positief voor het welzijn van vaders. Mijn onderzoek laat echter ook zien dat werken tijdens de avond, nacht of het weekend zonder het gebruik van kinderopvang schadelijk kan zijn voor moeders. Naast dat het relevant bleek om het welzijn van ouders te onderzoeken, vond ik ook een samenhang tussen formele opvang en uitkomsten voor kinderen: hun welzijn is namelijk hoger als hun ouders een betere relatie hebben met de medewerkers van de kinderopvang. Tot slot bleek de landencontext mede bepalend te zijn voor de samenhang tussen werkschema’s, kinderopvang en welzijn. Zo vond ik dat Nederlandse ouders die buiten kantoortijden werken minder geneigd zijn om formele opvang te gebruiken dan

Finse ouders. Ook hadden Nederlandse kinderen een lager welzijn als ze langer in formele opvang verbleven dan Britse kinderen. Om dergelijke bevindingen te kunnen verklaren, zijn verschillen tussen landen in zowel beleid als in sociale normen van belang.

Een beperking van dit proefschrift is dat de bevindingen gebaseerd zijn op cross-sectionele data, die verzameld zijn op één tijdstip, waardoor ik niet kan bepalen of werkschema's een causaal effect hebben op kinderopvangarrangementen of dat ouders bepaalde voorkeuren hebben voor de opvang van hun kinderen en zij hun werk hierop aanpassen. Vervolgonderzoek zou daarom longitudinale data, met gegevens over verschillende tijdstippen, kunnen gebruiken om zo te achterhalen welke beslissing ouders eerst maken. Ook heb ik slechts in één hoofdstuk gebruik kunnen maken van data met gegevens van beide ouders, in de overige hoofdstukken heeft één van de ouders informatie verstrekt over beide ouders. Dit kan mogelijk de betrouwbaarheid en validiteit van de bevindingen beperken. Toekomstige studies zouden daarom meer gebruik kunnen maken van zogenaamde koppeldata, om zo de betrouwbaarheid van de bevindingen van dit proefschrift te toetsen. Verder heb ik bij het onderzoeken van de relatie tussen ouders en kinderopvang medewerkers mij beperkt tot slechts één dimensie van deze relatie, namelijk communicatie, terwijl deze relatie meerdere dimensies kent (Lang, Tolberg, Schoppe-Sullivan, & Bonomi, 2016; McGrath, 2007; Reedy & McGrath, 2010). Onderzoek dat de relatie tussen ouders en kinderopvangmedewerkers in een breder perspectief plaatst is daarom gewenst. Bovendien heb ik slechts drie landen vergeleken, waardoor het niet mogelijk was om te toetsen wat het directe effect was van verschillen in familie- of kinderopvangbeleid (Yu, 2015). Vervolgonderzoek zou de verbanden tussen werkschema's, kinderopvang en het welzijn van ouders en kinderen daarom in een groter aantal landen kunnen onderzoeken.

Op basis van dit proefschrift kan worden geconcludeerd dat hedendaagse baankenmerken zowel samenhangen met de zorg die ouders zelf aan hun kinderen geven als met hun gebruik van formele en informele opvang. Vooral werk buiten kantoortijden bleek hierbij een grote rol te spelen, omdat dit ouders meer mogelijkheden biedt om zelf voor hun kinderen te zorgen. Kinderopvang is echter alsnog belangrijk voor het welzijn van ouders die buiten kantoortijden werken, want dit bleek samen te hangen met het welzijn van ouders. Zo was werken buiten kantoortijden zonder het gebruik van kinderopvang met name schadelijk voor moeders. Wat kinderen betreft is het van belang dat ouders een goede relatie hebben met medewerkers van de kinderopvang, dit hangt namelijk samen met betere uitkomsten voor kinderen. Tot slot toonde dit proefschrift aan dat de context van belang is wanneer gekeken wordt naar verbanden tussen werkschema's, kinderopvang en welzijn, door verschillen aan te tonen tussen Finland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

